Mikrohistorijski prikaz jednoga naselja u srednjem vijeku
Denis Njari, Povijest Hrastina u feudalnom razdoblju. Osijek: Ogranak Matice hrvatske Osijek, 2025, 187. str.

U nakladi ogranka Matice hrvatske u Osijeku objavljena je knjiga autora Denisa Njarija, *Povijest Hrastina u feudalnom razdoblju*. Autor, izv. prof. dr. sc. Denis Njari radi na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta u Osijeku, gdje je nositelj kolegija srednjovjekovne povijesti. Područje interesa su mu povijest mađarske manjine u Hrvatskoj, lokalna povijest te srednjovjekovna Kraljevina Ugarska. Autor navedenim temama pristupa mikrohistorijski, analizirajući i obrađujući manje cjeline, a upravo je i ova knjiga nastala uporabom mikrohistorijskog pristupa. Knjiga obuhvaća naselje Hrastin, danas u sastavu općine Vladislavci, koje se svrstava među četiri jedina istočnoslavonska naselja s mađarskim reformiranim stanovništvom, koje u naseljima živi u kontinuitetu od srednjega vijeka. Autor u uvodu navodi da se o Hrastinu zna vrlo malo te je slabo zastupljen u stručnoj literaturi, što se ovom knjigom želi promijeniti. Podijeljena je u 4 ključna poglavlja, a svako poglavlje dijeli se u niz potpoglavlja. Osim srednjovjekovne povijesti, u knjizi je prikazana i ranonovovjekovna povijest Hrastina, do prve polovice 19. stoljeća.

U uvodnom poglavlju autor daje kratki suvremeni prikaz naselja Hrastin, smješta naselje u kontekst knjige te objašnjava cilj knjige, konceptualizira istraživanje te objašnjava vlastitu motivaciju za nastanak knjige. Potom slijedi kratki pregled korištenih izvora i literature, objavljenih i neobjavljenih. Korišteni izvori su uglavnom pisani na mađarskom jeziku, a prevladavaju matične knjige reformirane župe Hrastin. Od objavljenih izvora uglavnom prevladavaju kanonske vizitacije, te porezni popisi, poput Popisa sandžaka Požega 1576. godine, ali i popisi koje su priredili Tadija Smičiklas, Ive Mažuran te Stjepan Sršan. Što se tiče literature, autor naglašava da ne postoji cjelovita objavljena monografija o Hrastinu, nego su prilikom pisanja rada korišteni razni relevantni članci uglavnom mađarskih historiografa. Autor u uvodu također objašnjava porijeklo naziva Hrastin, što povezuje s imenom plemićkog roda Haraszt, što pak povezuje s riječju hrast.

U sljedećem poglavlju, „Hrastin u srednjem vijeku“, autor smješta naselje u kontekst srednjovjekovne Vukovske županije. Uz to, daje kronološki prikaz spominjanja naselja u srednjovjekovnim izvorima, uz prikaz vlasništva nad naseljem te zanimljivosti poput prijelaza vlasništva, sudskih sporova i sl. Osim samoga Hrastina, u poglavlju se obrađuju i danas nepostojeća naselja koja su nekada postojala uz naselje Hrastin, poput Lanke. Spominjanje Lanke zanimljivo je i iz burgološkog pogleda, jer se uz naselje spominje i utvrda, koja se prema sudskoj presudi morala srušiti 1471. godine. Uz Lanku spominje se i Gradac Hrastinski, također danas nepostojeće naselje. Uz Gradac se veže i utvrda, od koje su i danas vidljivi ostatci kružnoga tlocrta, a na katastarskim kartama područje na kojemu se nalazio Gradac Hrastinski i sama utvrda i dalje se naziva Gradac. Osim navedenih naselja, uz Hrastin se veže i naselje Vasad, eponim manje plemićke obitelji Vasadi, te naselje Tolmány. Uz ova, značajnija naselja koja su okruživala naselje Hrastin, autor spominje i ona manje značajna, poput Révfalu i Tótfalu.

Nakon prikaza srednjovjekovne povijesti Hrastina autor u sljedećem poglavlju obrađuje povijest Hrastina u osmanskome razdoblju. Za pisanje ovoga poglavlja autor se ponajviše služio objavljenim osmanskim defterima, prema čemu je poglavlje podijelio

u nekoliko manjih potpoglavlja: „Stanovništvo“, „Ekohistorija“ i „Gospodarstvo“. U potpoglavlju o stanovništvu autor daje demografski prikaz Hrastina i ranije navedenih važnijih naselja u godinama 1546, 1552. te 1579. Autor pritom i uspoređuje iznesene podatke te uspoređuje fluktuaciju stanovništva u navedenim naseljima. S ekohistorijskoga gledišta autor iznosi podatke o mezrama i vinogradima u okolici naselja Hrastin. Pritom povezuje iznesene podatke s fluktuacijom stanovništva, posebice raseljavanjem u vrijeme osmanskih osvajanja. U potpoglavlju o gospodarstvu autor iznosi podatke o porezima koje je stanovništvo plaćalo osmanskim vlastima, grafički prikazujući porezno opterećenje te iznoseći narodne predaje o opterećenju koje je osmanska vlast stvarala za lokalno stanovništvo.

U poglavlju „Hrastin i okolica krajem 17. stoljeća“ autor prikazuje povijest naselja nakon mira u Srijemskim Karlovcima. Prvenstveno se ovdje daje demografski prikaz naselja, a navodi da je u tome periodu naseljem upravljala Dvorska komora.

Poglavlje „Hrastin u 18. stoljeću“ koncipirano je u sljedeća potpoglavlja: „Hrastin i okolica 1702. godine“, „Ekohistorija“, „Stanovništvo Hrastina u 18. stoljeću“, „Hrastin 1707. – 1711. godine“, „Hrastin 1722., 1736. i 1745. godine“, „Hrastin 1786. godine“, „Svećenici u Hrastinu“, „Škola i učitelji u Hrastinu“, „Zgrada crkve“, „Župni dom“, „Seoski sudac“ i „Crkveni skrbnik“. U potpoglavlju „Hrastin i okolica 1702. godine“ iznose se podaci popisa stanovništva te godine. U njemu se Hrastin navodi kao napušteno selo, a njegovo stanovništvo smjestilo se u selo Koprivna. Potpoglavlje o ekohistoriji opisuje prirodna obilježja naselja, prometne pravce, močvarno okruženje, šumska područja te obradive površine. Potpoglavlje „Stanovništvo Hrastina u 18. stoljeću“ orijentirano je na crkvena izvješća o stanju u naselju početkom 18. stoljeća. U potpoglavlju „Hrastin 1707. – 1711. godine“ nastoji se prikazati život u naselju u vrijeme učestalih ratova Habsburške Monarhije protiv Osmanskoga Carstva, što se na stanovništvo odrazilo kroz povećane poreze i davanja, koja se u ovome potpoglavlju tablično prikazuju prema popisima. U potpoglavlju „Hrastin 1722., 1736. i 1745. godine“ iznose se podaci provedenih popisa stanovništva i imovine iz navedenih godina. Autor uspoređuje navedene popise te zaključuje da su se ekonomski uvjeti u naselju pogoršali. Potpoglavlje „Hrastin 1786. godine“ donosi jedini popis stanovništva i imovine za naselje u drugoj polovici 18. stoljeća. Iznoseći podatke iz popisa, daje se naslutiti da se ekonomsko stanje u naselju u drugoj polovici 18. stoljeća poboljšalo, s obzirom na to da se ne spominju prosjaci i siročad. U potpoglavlju „Svećenici u Hrastinu“ autor iznosi kronološki prikaz svećenika u Hrastinu prema podacima dostupnima u Arhivu reformirane crkve. Pritom o pojedinim svećenicima daje kratki prikaz službovanja i zanimljivosti iz njihova crkvenog života. Uz svećenike veže se i potpoglavlje „Škola i učitelji u Hrastinu“, s obzirom na to da je prvotno školovanje vezano uz crkvene ustanove, a u drugoj polovici 18. stoljeća u Hrastinu se spominje škola s profesionalnim, školovanim učiteljima. Ovdje autor iznosi i podatke o učiteljevoj plaći, precizno definirana kombinacija novčanih primanja i primanja u naturi. Zanimljiva je i slobodna procjena župnika o tome „kakva bi trebala biti plaća učitelja“. U potpoglavlju „Zgrada crkve“ autor iznosi podatak da su u Hrastinu u 18. stoljeću postojale tri crkvene zgrade te opis crkvi iz 1768. godine i crkve iz 1795, koja je i danas postojeća. U potpoglavlju „Župni dom“ autor iznosi podatke o gradnji prvoga župnoga doma u Hrastinu 1776. godine, te domu iz 1806. godine, koji je i danas postojeći. U potpoglavlju „Seoski sudac“ autor, iščitavajući podatke iz matičnih knjiga, iznosi imena seoskih sudaca, koje je birala među sobom lokalna zajednica. Uz popis sudaca iznesene su i godine njihova

službovanja. Na isti način autor je iznio i podatke o crkvenom skrbniku, svjetovnoj osobi koja je nadgledala financijske i administrativne poslove župe.

Poglavlje „Hrastin u prvoj polovici 19. stoljeća" podijeljeno je na sljedeća potpoglavlja: „Uređenje i popravci crkve u prvoj polovici 19. stoljeća", „Crkvena vizitacija 1817. godine", „Broj duša od 1826. do 1839. godine", „Hrastin 1828. godine", „Epidemija kolere 1836. godine", „Hrastin 1846. godine", „Crna knjiga", „Crkvena ekonomija: prihodi i rashodi župe", „Zvonar", „Bećar János Egyed". U potpoglavlju „Uređenje i popravci crkve" kronološki su prikazani popravci rađeni na crkvi u prvoj polovici 19. stoljeća, kao i podaci o župniku naručitelju radova te izvršitelju. U potpoglavlju „Crkvena vizitacija 1817. godine" izneseni su podaci o stanju ne samo u župi Hrastin, nego općenito u čitavom naselju, kao i stanju u seoskoj školi. U potpoglavlju „Broj duša od 1826. do 1839. godine" prikazan je porezni, ali i demografski popis stanovništva, s obzirom na to da se visina poreza kućedomaćinu određivala prema „broju duša", tj. broju članova domaćinstva. Navedeno je prikazano u obliku tablica, ali i kroz fotografije izvornika matične knjige. Potpoglavlje „Hrastin 1828. godine" donosi podatke o popisu stanovništva i imovine provedenom navedene godine. Autor uz tablični prikaz podataka popisa daje i kratku analizu iznesenih podataka. U potpoglavlju „Epidemija kolere 1836. godine" autor iznosi podatke o broju umrlih stanovnika Hrastina od epidemije. Podaci su dostupni iz matičnih knjiga te su preminuli navedeni imenom i prezimenom te je navedena i njihova dob. Prema tome autor je mogao izračunati prosječnu dob preminulih od epidemije kolere. Potpoglavlje „Hrastin 1846. godine" donosi popis stanovništva i imovine, a autor podatke iznosi grafički i tablično. Potpoglavlje „Crna knjiga" govori o zbirci zabilješki koju su vodili župnici zajedno s matičnim knjigama. U njoj se nalaze zapisi iz svakodnevnoga crkvenog i svjetovnog života te pružaju uvid u život zajednice. Tu se nalaze podaci primjerice o lažnim optužbama (kleveti), krađi, razmiricama, nepoštivanju pravila i sl. U potpoglavlju „Crkvena ekonomija" prikazani su podaci iz župnih knjiga prihoda i rashoda, iz čega se također može zaključiti o životu crkve i župe Hrastin. U potpoglavlju „Zvonar" izneseni su dostupni podaci o crkvenim zvonarima, ali i razmiricama sa stanovništvom oko živežnih namirnica, s obzirom na to da je za svoju funkciju dobivao plaću najčešće u naturi. U potpoglavlju „Bećar János Egyed" prikazuje se život lokalnoga bandita, usporedivo primjerice s osječkim Čarugom. Egyed je poznat po pljačkama po Slavoniji, pri čemu se udružio s Milošem Savićem (prema autoru, vjerojatno iz Karanca), a uhićeni su kod Našica, nakon čega su pogubljeni.

Možemo zaključiti da ova knjiga doista ispunjava mikrohistorijski pristup, kako je sam autor i naveo u uvodnome poglavlju. Po uzoru na Emmanuela Le Roy Laduriea i njegovo djelo „Montaillou" daje se prikaz života jednoga naselja, uzimajući u obzir svaki aspekt svakodnevice. Najviše podataka o tome dolazi upravo iz matičnih knjiga crkvene provenijencije, a za anegdotalne opaske iz života doznaje se preko navedene zbirke „Crne knjige". Prema tome, knjiga Denisa Njarija *Povijest Hrastina u feudalnom razdoblju* nije samo puko nabrajanje arhivskoga gradiva i transkripcija podataka matičnih knjiga, nego smještanje navedenih podataka u povijesni kontekst vremena i života stanovništva u burnim i teškim povijesnim razdobljima.

Marin Blaženović

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU
ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI
57
Broj 1

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

FF press

ZAGREB 2025.

RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Knjiga 57, broj 1

Izdavač / Publisher
Zavod za hrvatsku povijest
Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet, Odsjek za povijest
FF press

Za izdavača / For Publisher
Domagoj Tončinić

Glavni urednik / Editor-in-Chief
Filip Šimetin Šegvić

Izvršni urednik / Managing editor
Zvjezdana Sikirić Assouline

Zamjenik glavnog urednika / Assistant Editor-in-Chief
Luka Špoljarić

Uredništvo / Editorial Board
Inga Vilogorac Brčić (stara povijest/ancient history), Trpimir Vedriš (srednji vijek/medieval history), Hrvoje Petrić (rani novi vijek/early modern history), Martin Previšić (suvremena povijest/contemporary history), Tvrtko Jakovina (globalna povijest/global history), Silvija Pisk (zavičajna povijest/local history), Tomislav Galović (pomoćne povijesne znanosti/auxiliary sciences of history)

Izvršni urednik za međunarodnu komunikaciju / Executive editor for international communication
Nada Zečević

Urednik recenzija / Review Editor
Kornelija Jurin Starčević

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Council
Denis Jevgenjevič Alimov (Sankt Peterburg), Csaba Békés (Budapest), Jakub Beneš (London), Rajko Bratož (Ljubljana), Svetlozar Eldarov (Sofija), Toni Filiposki (Skopje), Aleksandar Fotić (Beograd), Vladan Gavrilović (Novi Sad), Hannes Grandits (Berlin), Kateřina Horníčková (České Budějovice / Olomouc), Catherine Horel (Pariz), Angela Ilić (München), Egidio Ivetić (Padova), Husnija Kamberović (Sarajevo), Irina Lyubomirova Ognyanova-Krivoshieva (Sofija), Axel E. W. Müller (Leeds), Beata Możejko (Gdanjsk), Géza Pálffy (Budapest), Zlatko Pleše (Chapel Hill), Ioan-Aurel Pop (Cluj), Alexios G. C. Savvides (Kalamata), Vlada Stanković (Beograd), Zrinka Stahuljak (Los Angeles), Ludwig Steindorff (Kiel), Peter Štih (Ljubljana), Andrea Vanina Neyra (Buenos Aires), Radina Vučetić (Beograd), Christina Lutter (Beč) i Andrej Hozjan (Maribor)

Tajnik uredništva / Editorial Board Assistant
Dejan Zadro

Adresa uredništva/Editorial Board address
Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu,
Ivana Lučića 3, HR-10 000, Zagreb
Tel. ++385 (0)1 6120191

Časopis izlazi jedanput godišnje / The Journal is published once a year
Časopis je u digitalnom obliku dostupan na / The Journal in digital form is accessible at: Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske „Hrčak“ http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp

Financijska potpora za tisak časopisa / The journal is published with the financial support by:
Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske

Časopis je indeksiran u sljedećim bazama / The Journal is indexed in the following databases:
Directory of Open Access Journals, EBSCO, SCOPUS, ERIH PLUS, Emerging Sources Citation Index - Web of Science

Naslovna stranica / Title page by
Marko Maraković

Grafičko oblikovanje i računalni slog / Graphic design and layout
Marko Maraković

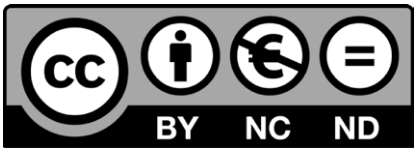
Lektura / Language editors
Katarina Starčević (hrvatski / Croatian)
Tomislav Brandolica (engleski / English)

Korektura / Copy editing
Marta Janković

Ilustracija na naslovnici
Muza Klio (Alexander S. Murray, *Manual of Mythology*, London 1898)

Časopis je u digitalnom obliku dostupan na Portalu znanstvenih časopisa Republike Hrvatske „Hrčak“ http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp

The Journal is accessible in digital form at the Hrcak - Portal of scientific journals of Croatia http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp

Djelo je objavljeno pod uvjetima Creative Commons Autorstvo-Nekomercijalno-Bez prerada 4.0 Međunarodne javne licence (CC-BY-NC-ND) koja dopušta korištenje, dijeljenje i umnažanje djela, ali samo u nekomercijalne svrhe i uz uvjet da se ispravno citira djelo i autora, te uputi na izvor. Dijeljenje djela u prerađenom ili izmijenjenom obliku nije dopušteno.